

6118

6119

6120

6121

24571

24572

891.99

U-68

891 99 :

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԶԱԲԱՐԵԱՆ

ԿԱԶԿԱՆԴՈՒՄՆԻ ՍԷՐ

Վեպիկ Արցախի կեանքից

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

ՏՊԱՐԱՆ „Ա Ր Օ Ր“ Տ. ՆԱԶԱՐՅԱՆԻ

Тип. „АРОРЪ“, Т. Я. Назарьянъ, Барятин. ул.

1 8 9 3

3872

70490402-113 10400

ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Дозв. Ценз. Тифлисъ, 11-го Февраля, 1893 г.

3691
479

Ջրաբերդն ունի երկու մեծ գետ՝ Թարթառ և Խաչեն: Գաւառի արեւելեան ճամար դաշտային է, ուր բնակւում են գլխաւորապէս թուրքեր: Իսկ արեւմտեան մասը լեռնոտ է, ուր գետեղուած են Հայերի գիւղերը:

Ջրաբերը, որ այժմ կոչւում է Ջիւանշիր՝ շատ առատ և պտղաբեր երկիր է: Ունի բարձր լեռներ և լեռնաշղթաներ. հիւսիսային կողմն է «Մռաւ», որից ըսկիզբն է առնում Թարթառ գետը, իւր ծոցն ընդունելով բազմաթիւ գետակներ և առուակներ, ո-

րոնց հետ միանալով դառնում է մի մեծ և ահեղագոյ զեւտ: Ապառաժոտ, նեղ, խոր ձորակների և լեռների միջից սա որոտալով՝ և ոռոգելով դաշտերը, Հայոց Պարտաւ աւերակ քաղաքի հիւսիս-արեւելեան կողմից թափւում է Կուր գետը:

Գաւառի արեւմտեան կողմն է «Բիրս» լեռնաշղթան, որից սկիզբն է առնում Խաչէն գետը, որ նոյնպէս ընդունելով իւր մէջ շատ գետակներ և առուակներ՝ հարիւր յիսուն վերստ հոսելով միանում է Թարթառ գետի հետ և Սրաշ գաւառից ոչ հեռու թափւում է Կուր գետի մէջ:

Ջրաբերդում կան շատ Հայոց վանքեր, որոնք հարուստ են եկեղեցական կալուածքներով: Վանքերից հինգն աւելի նշանաւոր են—Գանձասար, Յակովբ հայրապետ, Խոթա, Երեք-Մանկունք և Ինն մաս, որոնք նշանաւոր և հռչակաւոր ուխտատեղիներ են:

Գանձասարը գտնւում է Խաչէն գետի վրայ «Բիրս» լեռների ստորոտում: Վանքն ունի իր մօտ 200 օրավարից աւելի հող, շատ կալուածներ և մի քանի ջրաղաց, այստեղ է գտնւում մեծանուն Հասան-Ջալալեանների իշխանական հին ցեղը, որ մեծ կալուածների տէր է:

Գանձասարից ոչ հեռու կրտսնես Յակովբ Հայրապետի վանքը, որի պարսպապատ շինութիւնները բարձրանում են մի բարձր լեռան զագաթին: Այս վանքն ունի իր մօտ 140 օրավար հող, ընդարձակ անտառներ, երկու ջրաղաց և մի գեղեցիկ այգի, որ

լիքն է զանազան պտղատու ծառերով:

Թարթառ գետի սկզբում՝ «Մաւ» և «Բիրս» լեռների ստորոտների բարձր բլուրների մէջ, խոր ու մութ անտառներում կրտսնես Խոթա վանքը, իւր կիսաւէր նւիրական շէնքերով: Վանքի շրջակայքում գտնւում են աւերակ մատուռներ, ճարտար քանդակած շիրմներ և հողին հաւասար թաղած խաչքարեր: Խոթա վանքն ունի տասն և հնգից աւելի գիւղեր, որոնց բնակիչները վանքն են իրանց տէր ճանաչում. նրանք բոլորն էլ մահմետականներ են՝ մի մասը թուրքեր, միւս մասը քրդեր. հայ առաժգ այնտեղ ամիսներով մի հատ չես գտնիլ: Վանքապատկան հողերի մեծ մասը՝ խիտ անտառներ են և մնում են բոլորովին անօգուտ, միայն մի մասը կապալով են առնում թուրք բնակիչները հինգ վեց տարի ժամանակով, տարեկան վճարելով Սրցախի Հայոց հոգեւոր իշխանութեանը մի քանի հարիւր ռուբլի, որ մեծ գոլարութեամբ է ստացւում:

Երեք-Մանկունքն իւր հիասքանչ և շքեղազարդ տաճարով գտնւում է «Մաւ» լեռան արեւելեան փեշերի վերայ՝ քարքարոտ բլուրների մէջ: Թէև Երեք-Մանկունքը շատ քիչ հող ունի՝ բաց բոլոր վանքերից հարուստ է. նորա հողերն ամալի և անմարդաբնակ են, քանուհինգ վերստաչափ հեռաւորութեան վերայ ոչ մի գիւղ չըկայ: Յարութեան և Վարդավառի տօներին բազմաթիւ ուխտաւորներ են գալիս և առատ նուէրներ են բերում վանքին:

Ինն-Մասը գտնուում է գաւառի կենդրոնում մի փոքրիկ գետակի վերայ՝ լեռների և ծմակների մէջ. համարեա բոլորովին հող չունի, միայն մի ջրաղաց ունի: Վանքի միաբանութիւնը ապրում է շրջակայ գիւղերից եկած ուխտաւորների տուած նուէրներով:

Ջրաբերդն, ինչպէս ասացինք, մի գեղեցիկ և արգասաւետ երկիր է. նորա մէջ կան շատ պարտէզներ, այգիներ, առողջարար և քաղցրահամ աղբիւրներ, խիտ և սքանչելի անտառներ՝ լիքը զանազան վայրենի կենդանիներով և թռչուններով: Ամեն մի գիւղ ունի առանձին մի գետակ, որ ոռոգում է այն գիւղի բոլոր պարտէզներն ու դաշտերը: Գիւղացիների մէջ հին նահապետական սովորութիւնները մինչև այսօր դեռ պահպանուած են. նրանց որդիքը, թէ աղջիկ թէ տղայ, հինգ վեց տարեկան հասակից պէտք է անշուշտ պաս պահեն, եկեղեցի գնան, քահանային ողջունեն և այլն:

Այս գաւառի երիտասարդները շատ քաջ են: Երիտասարդների մեծ մասը պարապում է հովուութեամբ. կըտեսնես որ տասը տարեկան տղաները, շատ լաւ գինուած՝ մի մեծ հօտ կամ նախիր արածացնելիս գիւղից շատ հեռու: Նորա համար փոյթ չէ, եթէ գիշերն էլ վրայ հասնի. ամբողջ գիշերը նրանք մութ դաշտերում կամ լեռների ու անտառների խորքերում սրինգը բերաններին մինչև արեւը ծագելն քաղցր և ներդաշնակ եղանակներ ածելով արածացնում են իրանց հօտերը: Սիւնեաց ամբողջ

աշխարհում մինչև այսօր աղջիկ փախցնելու սովորութիւն կայ: Հայերի և թուրքերի ընկաները, այսինքն՝ անասունների գոմերը, որոնք գտնուում են գիւղերից տասը-քսան վերստ հեռաւորութեան վերայ, դեր են խաղում կեանքի մէջ:

Նրանց գոմերն և վրանները տեղաւորուած են մէկը միւսից տասը քսան քայլ հեռու: Շատ անգամ ընկաներն և վրանները երեսունից աւելի են լինում, այդտեղ գիւղացիներն այնպէս սիրով են ապրում, ինչպէս մի տան անդամներ: Այնտեղ լինում են նորահաս աղջիկներ և քաջառողջ երիտասարդներ: Այս երիտասարդներն և երիտասարդուհիներն մի ամսի չափ իրար հետ ապրելով, սիրահարուում են միմեանց հետ:

Այսպիսի սիրային յարաբերութիւններ շատ անգամ տեղի են ունենում մինչև անգամ մօտիկ ազգականների մէջ: Նրանց սիրահարութեան լուրը շուտով տարածւում է ժողովրդի մէջ և հասնում է նրանց ծնողների ականջին: Երբ սիրահարները մօտ արեւակից ազգականներ են լինում, այն ժամանակ ծնողները ընդդէմ են լինում այսպիսի ամուսնութեան և աշխատում են նրանց իրարից բաժանել և հեռացնելով ջնջել սիրոյ կրակը նրանց սրտերից. բայց յաճախ արդէն ուշ է լինում և անկարելի:

Վերջ ի վերջոյ տղան և աղջիկը ծնողների թուր ու մուրից ազատուելու համար վճռում են գիւղից հեռանալ: Մի քանի ժամանակ նրանք մընում են խիտ և մութ անտառների մէջ և շուտով

լուր է տարածուած, որ մի գիւղում կամ վանքում փողի շնորհիւ տգէտ տէրտէրների և վանահայր վարդապետների ձեռքով նրանք պսակուած են: Այնուհետեւ խեղճ ծնողները Հայոց հոգեւոր կոնսիստորիայի փողասէր ատենապետից սկսած մինչև վերջին գրագրի ոտքերն են լիզում: Նրանց առաջին խօսքը — հարիւր երկուհարիւր մանէթ պահանջելն է. մի կոսէկ պակաս անկարելի է: Խեղճ աղքատ գիւղացին ստիպուած, ծախում է իւր լծկան գոմէշը կամ եզը և մի քանի մանէթ ձեռք բերելով, վճարում է այդ անակնկալ պարտքը: Սակայն ի՞նչ շահ...

Եթէ մտնելու լինիս Ղարաբաղի երեք գաւառներ՝ Վարանդայ, Խաչէն և Զրաբերդի գիւղերը կը տեսնես, որ բոլոր գիւղացիները միմեանց բարեկամներ են, եթէ քննելու լինես գրանց այդ խառնաշփոթ բարեկամութիւնները, կրտսնես, որ մինչև երեք աստիճանի ամուսնութիւն կայ, որ Հայոց եկեղեցական օրէնքին հակառակ է: Այդ պատճառաւ երբ ազգականների և մինչև անգամ երրորդ սերունդի մէջ սիրահարութիւն է լինում, երիտասարդն առնում է իւր սիրուհուն և քաշում է անտառները. մի ագահ — տգէտ հոգեւորականի ձեռքով ծածուկ մի քանի տասնեակ մանէթով ամուսնանում է:

Բ.

ունիս ամսուայ ամառային գեղեցիկ գիշերներէից մէկն էր:

Լուսինն ամպերի միջից իւր գէմքը մէկ-մէկ ցոյց էր տալիս արարածներին և կրկին թագ կենում: Սմբողջ երկրում տիրում էր խոր լռութիւն: Խաղաղ էին լեռները, խոր քնի մէջ էր հովիւը և լուռ էին թռչունները. միայն երբեմն լսելի էր լինում գիշերային թռչունների բուռցը:

Անտառի խորքերում թափառում էին վայրենի գազաններն իրանց համար որս գտնելու: Այդ գեղեցիկ և զմայելի միջոցին երկու արարածներ չէին քնած՝ Խաչօն և Մարիամը:

Ճ. գիւղի արեւմտեան կողմի փոքրիկ և գեղեցիկ այգիներից մէկում, դարաւոր բարձր ընկուզենիի տակ նստած իրանց վերջին վճիռն էին դնում. «փախչել և հեռանալ այստեղից», ասում էր Մա-

րիամբ, ձեռքը դնելով Խաչօյի ափերի մէջ և վիզը ծռած լուսնին նայելով.— «Տես, տես, Խաչօ ջան, այս գիշերը լուսինն այնպէս շուտ շուտ է վազում, որ... Ոչ, սիրելիս, դրանք ամպերն են, որ խուճմբխումբ լուսնի տակով վազելով անցնում են», ասում էր Խաչօն, սեղմելով օրիորդի ձեռքը և համբուրելով նրա լայն, քնքոյշ ճերմակ ճակատը:

Ո՛հ, քնչ մեծամեծ բարիքներ է տուել մարդիս նախախնամութիւնը. ինչքան քաղցր և գթած է նա դէպի մարդկութիւնը:

Բնութեան Արարչի տուած անթիւ պարգևներից և շնորհներից մէկն էլ գեղեցկութիւնն է. որքան երջանիկ են գեղեցիկները, որքան այլ և այլ տպաւորութիւններ է թողնում սիրունութիւնն իւրաքանչիւր հասակի և շրջանի վերայ և որչափ մեծ է նրա ազդեցութիւնը սեռերի վերաբերութեամբ: Այդ բաղաւորութեան և գեղեցկութեան գովասանքին արժանի էր Մարիամը. նա գիւղի գեղեցիկն էր... նայիր նրա լայն ճակատին, որի ստորին կողմը կամար են կապել երկու թանձր, թուխ և համահաւասար յօնքեր: Տես նրա սև մազերի հիւսերը մինչև ծնկները կախ ընկած. կարծես, բնութիւնը ինքըն է հիւսել իւր անտեսանելի ձեռքերով այդ հազուագիւտ, չքնաղ օրիորդի թիկունքը զարդաբերութեամբ: Նա մի բարձրահասակ, վայելչակազմ, տասն և ութ տարեկան աղջիկ էր: Նրա դէմքի վերայ կարդացւում էր քաջութիւն և հաստատամտութիւն: Ամենմի խօսք արտասանելիս, կարծես բե-

րանից մարգարիտ էր թափւում: Այ՛ո, գեղեցիկ էր նա, որի ամեն մի ականարկն ու հրապուրը մի րոպէի մէջ կը հալէր ու կը մաշէր ամեն մի երիտասարդի սիրտն ու հոգին: Ո՛հ, սրբան կեանք, որքան զրաւիչ զօրութիւն, որպէսի գիւթիչ հայեացք: Ո՛վ կարող էր չխոնարհել այդ նայուածքի առաջ, երբ նա իւր երկար ու խիտ արտւանդանքը միմեանց խփելով իւր սրտի զգացմանցը նրան հաղորդ անել ցանկանար:

Մարիամը հագնում էր բուն Ղարաբաղի հազուատ. դեղնագոյն շապիկ, կարմիր արխալուխ, գրլուխը կապում էր մետաքսից կարմիր թաշկինակ, մէջքին կապում էր արծաթեայ գոտի և ոտքերին հագնում էր կարմիր ու կանաչ հողաթափներ: Խաչօն նոյնպէս բարձրահասակ էր, բայց աչքերն աւելի մեծ-մեծ էին ու դէմքը կարմիր. նրա կուրծքը շատ լայն և գնացքն ուղիղ էր, մի քաջառողջ, քսան և երկու տարեկան երիտասարդ էր: Հագնում էր պարսկական չուխայ, գլխին դնում էր մորթուց կարած պարսկական փափաղ, նրա արծաթեայ գոտիից կախած էին՝ ձախ կողմից մի երկար ու կեռ գաշոյն և աջ կողմից մի տարճանակ: Խաչօն շատ էր սիրում գէնքեր. նրա կուրծքը ծածկուած էր զանազան որսորդական գէնքերով: Նա միշտ սիրում էր լուսաբացին հրացանը ձեռքին որսի գնալ և դատարկ տուն չէր վերադառնում: Խաչօն սկսաւ Մարիամին զանազան հարցեր առաջարկել՝ փորձելով նրա սէրն ու հաւատարմութիւնը:— «Իմ ան-

նման և պաշտելի Մարիամ, ասում են, որ Յարութիւնը մօրդ մօտ մարդ է ուղարկել, որ Հարսանիքի պատրաստութիւն տեսնէ: Նա ուզում է շուտով ամուսնանալ. չլինի՞ թէ մեր մասին մի բան լսած լինի, և ես այսօր կսմ վաղը ստիպուած պիտի լինիմ ինձ փորձանքի ենթարկել չթողնելու համար, որ դու արտասուքդ երեսիդ մօրդ գերի լինես, և ամուսնանաս այն մարդու հետ, որին դու չես սիրում և որը քո սրտի փուշն է և ինձ թշնամի:

Աստ՝ վճռականը, մի ամաչիր, Մարիամ, սիրում ես ինձ, և ինձ հետեւելու ես. պատրաստ ես ինձ հետ ընկեր լինել բաղդաւորութեան և դժբաղդութեան մէջ: Ես պատրաստ եմ ամեն բան անել. քեզ համար արիւն թափել և քեզ իմ կինը դարձնել: Իմ փառքս ու ուրախութիւնս միայն դու ես. քեզանով եմ ես կենդանի, քո սէրն է, որ ապրեցնում է ինձ: Այս խօսքերն Մարիամը լսելով ժպտում էր: Նրա երեսին երևեցան ուրախութեան և դառնութեան արտասուքներ... Խեղճի ձեռները կծկուել դողում էին. լեզուն մի բառ արտասանել չէր կարող. նրա կուրծքը բարձրանում և իջնում էր: Տիրեց մի փոքր լուռութիւն. վերջապէս շնչաց օրիորդը, ձեռքի թաշկինակով սրբելով երեսի կոլորկոլոր, սառն արտասուքները: — Սիրելի խաչօ, իմ պաշտպան, իմ հոգեակ, աղաչում եմ քեզ՝ յուսալով, որ դու ես միայն իմ խնամակալը և ինձ մահի ճանկերից ազատողը. ես պատրաստ եմ քեզ հետ մեռնել և քեզ հետ ապրել. ինձ տար, ինձ ազա-

տիր, ես քեզ հեռեցնում եմ. ուր որ գնաս, քո հաւատարիմ ընկերն եմ, առանց քեզ ես կորած եմ: Յարութիւնին չեմ սիրում. . նա... իմ աչքի դէմ է... Օրիորդն այլ ևս մի բառ արտասանել չկարողացաւ. նրա ձայնը կոկորդի մէջ խեղդւում էր:

Խաչօն տեսնելով Մարիամի դրութիւնը, աշխատեց նրան սիրտ տալ. — ուրեմն մենք բախտաւոր ենք, ասաց խաչօն, դու ինձ ընկեր եղիր և ինձ հետեւիր, իմ առաջ ահա ելի գազանը ևս կը դողայ. քո ներկայութիւնը ինձ հոգի ու շունչ է տալիս և ես բախտաւոր եմ քեզանով... ես կը փորձեմ իմ սրի ոյժը այն մարդկանց վերայ, որոնք աշխատում են քեզ իմ գրկից խլել. ես Յարութիւնին իմ կեռ խենչալով այնպէս մաս-մաս կանեմ, ինչպէս աղաների համար ծեծած «դոմի» միս: Խաչօն այս խօսքերը շատ ոգևորուած ասելով ձեռքը ձգեց օրիորդի թիկունքին, քաշեց դէպի իրան և ազահաբար համբուրում էր աղջկայ ճերմակ լայն ճակատը: Այդ ընթացքին շատ թանգ արժէր Մարիամի համար. նրա երեսին երևում էին ուրախութեան ժրպիտներ: Ի՞նչ էր այն երեկոյեան երկու սիրահարների վճիռը և ինչ էին ուզում անել: Այո՛, նրանք պայմանաւորւում էին միւս օրը երեկոյեան փախչել գէպի խոր ու մուլթ անտառները և մի առ ժամանակ թագնուել անտառների մուլթ անկիւններում, ազատուել Յարութիւնի ձեռքից, պաշտպանուել թշնամիներից, մանաւանդ որ ծնողները աշխատում էին հանդցնել նրանց սէրը և բաժանել միմեանցից:

Իմ սիրելի Մարիամ, արդէն գիշերուայ կէսն անցել է, մայրդ քեզ փնտռում կը լինի և գուցէ բանը բացուի և մեր մտադրութիւնը խանգարուի. դու գնա տուն մօրդ մօտ. եթէ հարցնելու լինի քո տանից բացակայելու մասին՝ ասա որ Ղազունց տանն էի, Ղազի պապը հեքիաթներ էր ասում և մենք ականջ էինք դնում:—Ո՛չ, Խաչօ ջան, ես կարող եմ աւելի հասարակ սուտ փաստերով խաբել մօրս. նա շատ միամիտ կին է, ինչ որ ասելու լինեմ, նա անշուշտ կը հաւատայ. ես ամեն մի քայլափոխում կարող եմ մօրս խափել. բայց հասկացած լինիս, որ մեր գալիս սիրտ կերած հարսը շատ խորամանկ է. իմ ամեն մի քայլերին նա հետամուտ է. նա քեզ չի սիրում. գիշեր-ցերեկ աշխատում է ինձ համոզել Յարութիւնին սիրել և քեզ մոռանալ: Ես նրան միշտ ատել եմ և ատում եմ. նա իմ ամուսինս լինել չէ կարող: Ուրեմն դու գնա, ես վաղը երեկոյեան այս ժամանակ քեզ կը սպասեմ:

Միայն մի քանի համբոյրներ էին, որ նրանց երկար խօսակցութեան վերջ տուին: Հինգ ըոպէից յետոյ Մարիամը իւր մօր մօտ էր: Իսկ Խաչօն ձ. գիւղից Գիւլեաթաղ գիւղը տանող զառիվայր ճանապարհով գնում էր: Նրա մտքովն անցնում էին շատ բաներ. սիրտը մեծ ալեկոծութեան մէջ էր: Երկու ժամից յետոյ նա անկողին մտաւ. նրանց տունը, որ կոչւում էր Բրուտանց տուն, Գ. գիւղի հարաւային մասումն էր, կաած սուրբ Աստուածածին

եկեղեցւոյ պատին. խոր ու մութ, մի քայքայուած խրճիթ էր:

Ո՛վ էր Յարութիւնը, և ինչու համար պէտք է արգելք լինէր նրանց սէրն: Յարութիւնը ձ. գիւղացի էր. արդէն երեք տարի էր, որ նա նշանուած էր Մարիամի հետ. նրա ոսկի մատանին և գիւղական այլ և այլ ոսկի և արծաթի կրծկալներն ու ականջի օղերը զարդարում էին Մարիամի կուրծքն ու ականջները. վաղուց էր արդէն օրհնել նրանց սուրբ նշանը ձ. գիւղացի Տէր Յարութիւնը: Թէպէտ օրհնուած էր Մարիամի և Յարութիւնի սուրբ նշանը կրծկալներն ու մատանիները, թէպէտ և այդ ոսկին և արծաթը Յարութիւնին էր պատկանում, նա մեծ փողեր էր մօխել այդ ոսկու և արծաթի վերայ, թէպէտ և Յարութիւնը շատ էր սիրում Մարիամին և գիշեր ցերեկ նրանց շէմքից ոտը չէր հեռացնում, բայց Մարիամը նրան չէր սիրում. ատելով ատում էր նրան: Օրիորդը այդ երեք տարուայ ընթացքում Յարութիւնի երեսը դեռ չէր տեսել և հետն էլ չէր խօսել: Այդ նշանները, որ կրում էր Մարիամը՝ ականայ էր կրում. նա միայն իւր մօր Անթռամի տուած քօթակներից ստիպուած ընդունել էր: Ուրիշի կրծկալների և օղերի գնիզնկոցը նա չէր սիրում, շատ խորթ էր թւում օրիորդի աչքին, այդ ոսկին և արծաթը նրա մարմնի փռւն էին:

Գ.

ուսում էր, Մարիամը նստած պատըշգամբի վերայ դէպի հեռուն էր նայում. նրա սիրտը հանգիստ չէր. գլխումը անհիմն մտքեր թռչկոտում էին, ինչպէս օդի մէջ պանող անմեղ թռչուններ: Այդ օրը նրա համար տխուր... և շատ տխուր... օրերի մէկն էր. ինչ պէտք է անէր խեղճ աղջիկը... Նրա վերայ մի ծանր լուծ էին դրել, նա պէտք է կրէր խոչընդոտ լծի ծանրութիւնը. նա կարծես վերջին հրաժարականն էր տալիս իւր ծննդավայրերին, դէպի հեռուն երևող սարերին ու անառններին, իւր սիրած սննուդ տուող այգիներին ու պտղաբեր ծառերին: Նա պէտք է զրկուէր ընկեր աղջիկներից, գրացիների նորապսակ քնքոյշ հարսերից և նրանց քաղցրը զրուցներից. այո՛, նա պէտք է այդ ամենը թողնէր և մոռանար... մոռանար քաղցր ծնողը, թանգագին մայրիկը, մինուճար հարազատ եղբօրը, և շրջապատ գրացիներին ու բարեկամներին, այո՛, պէտք է թողնէր և մոռանար, նա այդ ամենը մտածում

էր... բայց իւր մտքերին վերջ չէր գտնում:—Թող միայն ապրեմ իմ սիրած երիտասարդի հետ. թող լինեմ իմ Խաչօի մօտ, մութ անտառը ինձ կազատէ ամեն մի ցաւերից, ծնողների թուք ու մուրից — և ինձ միայն կունենամ մի պաշտպան, մի խնամակալ և մի ազնիւ բարեկամ...—Ես միայն կը ժպտամ Խաչօի գրկում: Այո՛, ես պէտք է պատրաստուեմ և սպասեմ երեկոյեան Խաչօյի վերադարձին: Երբ որ Յարութիւնը գալիս էր զօքանչի տունը. թէպէտև նրան շրջապատում էին Մարիամի մայր Անթառամը, նրա մեծ աղջիկ Սոնան, հարս Մանիշակը, և Մարիամի եղբայր Խաչօն. և սկսում էին կատակներ անել, երկար ու բարակ խօսալ, զանազան նիւթերի վերայ, սարքել մեծ ու ճոխ սեղան. բանալ փեսայ Յարութիւնի բերած կապոցի բերանը. հա՛նել միջի զանազան քաղցր կանաչ կարմիր պտուղները, որոնց խեղճ Յարութիւնը մէկ-մէկ իւր ձեռքերով քաղել էր իրանց սեպհական պտղատու ծառերի բարձր ու փշոտ ճղաներից, յուսալով որ Մարիամը մեծ ախորժակով կուտէ այդ քաղցրահամ պտուղները:—Բայց ո՛չ, օրիորդը, երբ որ տեսնում էր Յարութիւնին իրանց տանը, խեղճի գլուխը պտուտ էր գալիս. նա աշխատում էր տանից հեռանալ. որտեղից որ լինէր մի գործ էր ճարում, ասելով մօրը.—Մայրիկ, ես գընում եմ Ղազունց տունը. այնտեղ պէտք է երկար մնամ. որովհետև այս ինչ կուլպի նախշերը և կամ այս ինչ թաշկինակի գոյնեւրը, մէկը միւսից զանա-

զանել չեմ կարողանում. Ղազուկնց Սովիան ինձ ցոյց կը տայ. մինչև վերջացնելս այնտեղ կը մնամ. խնդրեմ ինձ չը կանչէք և գործս խանդարէք: Աղջիկ, յիմար ես, խելքդ կորցրել ես, ինչ ես խելե խօսում, ահա փառք Աստուծոյ, նշանածդ եկել է, բոլորս էլ պատրաստութիւններ ենք տեսնում. հարսն ու Սոնան միակ չեն կարող ամեն ինչ պատրաստել. մանաւանդ որ այս երեկոյեան պէտք է ձեր հարսանեաց համար խօսենք. առանց քեզ խնչպէս կարելի է. պէտք է քո ներկայութեամբ ամեն ինչ խօսել. կարելի է նա շատ օժիտ է պահանջելու մեզանից: Զլինի թէ արծաթի քամար, ոսկի ժամացոյց ուղեց. այդ ամենը մենք ինչպէս կարող ենք տալ: Գոնեա հարսանիքի ժամանակը մի տարի ևս կը յետաձգենք, մինչև որ կարողանանք ամեն ինչ պատրաստել:

Ս. Խամայրիկ ջան, սիրելի մայրիկ... ինձ կախիր, խեղտիր, սպանիր, ինձ թուրքի տուր, քրդի տուր, միայն թէ Յարութիւնի անունը ինձ մօտ մի տալ. ես նրան չեմ սիրում, ես նրան սրտով ատում եմ. նա իմ աչքի դէն է: Մայրիկ, խղճա ինձ, իմ առաջի անգամն է, որ համարձակում եմ քեզ հետ այսպէս խօսել և իմ սրտի կրակը թափել քո առաջ. ես կը մեռնեմ, ես ինձ կը խեղտեմ և նրան չեմ գնալ. նրան կին լինել չեմ կարող: Ես միայն սիրում եմ Խաչօյին... Այլ ևս խեղճ օրիորդը մի խօսք բերանից հանել չըկարողացաւ և աչքերը լցուեցան արտասուքով:—Անթառամը իրաւունք

տուաւ Ղազուկնց տուն գնալու, յուսալով որ վաղը կամ միւս օրը կարող է նրան համոզել Յարութիւնին սիրելու:—Մարիամը նստած էր Ղազուկնց տանը շատ և շատ տխուր... արտասուք էր թափում աչքերից՝ անիծելով իւր սե օրը. միայն Սովիան էր նրան սիրտ տուողը. նրա և Խաչօյին վերաբերեալ զաղտնիքները բոլորն էլ գիտէր Սովիան:

Դ.

արութիւնը թէպէտև դժբանջի մօտ նստած հանդիսականների հետ ուրախութիւն էր անում, թէև արտաքուստ ձևանում էր իբրև ուրախ, բայց շատ նեղ տեղ էր ընկած խեղճ տղան. նրա ցաւը մէկը չէր. նախ որ Մարիամը մօտը չէր. երկրորդ նա հաստատ գիտէր, որ աղջիկը իրան չէ սիրում:—Նա սիրում է մի օտար գիւղացու, նա չէ սիրում ինձ, ասում էր նա, թէև ես նրան չափից դուրս եմ սիրում: Ո՛չ, ես պէտք է կազմեմ մի խումբ թուրքերից և հայերից և Խաչօյին սպանել տամ:—Այսպէս հարիւր մի մտքեր էր անցնում նրան գլխովը: Պէտք է չըմոռանալ, որ Յարութիւնը ևս գեղեցիկ էր. նրա քաջակազմ հասակը և գեղեցիկ դէմքը շատ օրիորդների սիրտ էր մաշում: Յարութիւնը Անթառամի տուած յոյսերով խաբուած և նրան հաւատալով, ամբողջ երեք տարի լոյ յոյ-

սերով՝ սիրով բարեկամութիւն էր անում:—Մայրիկ, ինչ եղաւ Մարիամին, երբ պէտք է բերես մեր այգին, երբ պէտք է այնտեղ պաղ աղբիւրի վերայ ոչխար մորթենք և քէֆ անենք:...

Երբ որ դու ցանկանաս. հէնց կիրակի օրը. Մարիամի սանձը իմ ձեռքիս մէջ է, ուր որ ուզեմ, այն կողմը կը քաշեմ. ում որ փեսայ ընտրեմ, նա չի կարող ասել թէ չեմ սիրում և թէ չեմ գնալ: Դու միամիտ կայ. ամեն ինչ իւր կարգին կը լինի և Մարիամին էլ շուտով կը համոզեմ քեզ սիրելու:...

Դիտես ինչկայ, Մարիամ ջան, որդի. երեկոյեան մենք փեսայ Յարութիւնի հետ վերջացրինք ամեն ինչ. նա շատ քիչ օժիտ է ուզում. մենք արդէն նրա պահանջները վաղուց ենք պատրաստած: Քո «Ողորմածիկ» հայրդ մեռնելու ժամանակ, լիշում ես, որ ինձ քո ներկայութեամբ կանչեց մօտը և պատուիրեց, որ քեզ բացի Յարութիւնից ուրիշ ոչ ոքի չը տամ: Ուրեմն որդի, այժմ խօստովանաղանց ես դարձնում ինձ. ես չեմ կարող քեզ Յարութիւնից զատ ուրիշ ոչ ոքի հետ ամուսնացնել: Ուրեմն պէտք է դու մոռանաս Խաչօյին և մոռանաս ամեն ինչ. միայն սիրես Յարութիւնին: Եթէ տանը մնալու էլ լինիս ու պառաւես, Խաչօյին չեմ տալու—չեմ տալու, հասկանում ես. ես ինչպէս քո ծնող՝ իրաւունք ունիմ, ում կամենամ, ընտրեմ քո համար փեսայ, քո սանձն իմ ձեռքի մէջ է. գնա, լաւ մը տածիր և վաղը ինձ մի հաստատ խօսք տուր: Մա-

նաւանդ որ, մենք երեկոյեան Յարութիւնի հետ պայմանաւորուել ենք, որ կիրակի օրը գնանք նըրանց այգին և այնտեղ կը լինին նրա բոլոր բարեկամները: Ի հարկ է, դու էլ պէտք է լինիս. առանց քեզ մենք չենք կարող գնալ:

Լաւ, մայրիկ, մինչև վաղը քեզ մի վճռական պատասխան կը տամ, կաշխատեմ Խաչօյին մոռանալ:—Ապրիս աղջիկս, արի երեսիցդ համբուրեմ, ես գիտեմ, որ դու իմ խօսքս գետինը չես ձգել: Ուրեմն ես վաղը քեզանից հաստատ պատասխան կը ստանամ և Յարութիւնին իմաց կը տամ պատրաստութիւն տեսնելու:—Թող Մարիամի մայրն անհամբեր սպասէ վաղը աղջկանից՝ մի հաստատ պատասխան ստանալու և Յարութիւնին ուրախութեան լուր տանելու:...

Ե.

ութ և մուսլ գիշեր էր. երկնքի երեսով դես ու գէն վազում էին սև-սև ամպերի կոյտեր միմեանց զարկելով մեծ որոտմունքներ էին բարձրացնում: Խառնաշփոթ ամպերի և ահեղ որոտմունքների ու աղաղակների միջից մերթմերթ երկրի վերայ կատաղաբար մի ակնթարթի մէջ ցոլում էր փայլակը, զարկում էր ժայռերին իւր սուր և մահաբեր շանթերը, լուսաւորելով մթութեան մէջ կորած սար ու դաշտ, ցոյց տալով մի անհատի խաւարի մէջ կորցրած ճանապարհը, և կրկին մուսլ մութը կոխում էր երկրի երեսը, աչքից կորցնելով ամեն ինչ: Սկսեց մաղել երկրի վերայ անձրև. կամաց-կամաց անձրևը սաստկացաւ: Այդ մահաբեր պահուն, խաւար մթութեան մէջ մէկը Գ. գիւղից զառիվայր ճանապարհ կտրած, իւր ծնւած օրը անիծելով, գէպի ձ. գիւղն էր գնում որսորդական գէնքերով գինուած, հովաական մեծ փայտը ձեռքին, կարծես պատերազմական դաշ-

տից յաղթական դրօշակը ձեռքին տուն լինէր վերադառնում: Ճանապարհորդը մեր ծանօթ Խաչօն էր. նրա և Մարիամի փախչելու ժամադրեալ գիշերն էր: Խաչօն անիծում էր իւր ծնուած օրը նորա համար, որ իւր մտադրութեան առաջին քայլում պատահեցաւ խոչնդոտի. նա երկիւղ էր կրում ասելով՝ չըլինի թէ իմ ջանքերն անօգուտ անցնեն, անձրևը խանգարէ իմ իղձը և Մարիամին չը յաջողուի մօր մօտից ազատուել, եթէ մեր որոշեալ տեղը նրան չը գտնենք. ապա իմ ճարն թնջ կըլինի. ես թնջ երեսով կարող եմ առանց Մարիամին հետս ունենալու, իմ հաւատարիմ ընկերներիս մօտ գնալ՝ նրանց թնջ պէտք է ասեմ, թնջով կարող եմ նրանց մօտ ես արդարանալ... ախր նրանք ուզում էին իմ հետ գալ և ես խորհուրդ չէի տալիս: Ո՛չ, ես չեմ կարող առանց Մարիամին... իմ հոգոյս հատորին հետս ունենալու, յետ գնալ իմ ընկերներիս երեսը: Եթէ ես նրան իմ որոշած տեղը չը գտնեմ, պէտք է անպատճառ ուղղակի տուն գնամ և Մարիամիս գտնեմ: Ապա ո՞ր օրուան համար է իմ գէնքերը և իմ կեռ խենչալը: Ո՛չ, ես պէտք է գտնեմ նրան, նա վաղը իմ հետ կըլինի անտառի խորքերում: Խաչօն այսպէս ինքն իրան խօսելով գնում էր գէպի ձ. գիւղ. նրան շատ էր խանգարում անձրևը և գիշերուայ մթութիւնը: Յանկարծ դադարեցաւ անձրևը, լուսինն որոտմունքները, էլ չերևեցաւ փայլակների այլիչ շանթերը: Ամպերը կոյտ-կոյտ կարծես խօսք մէկ արած վերջին հրա-

Ժարականն էին տալիս կապոյտ երկնքին, անցնելով դէպի հարաւ:

Խաչօյի երեսին երեւեցաւ ուրախութեան ժրպիտ. նա այժմ ուրախ էր, մի քանի քալլ ևս՝ նա արդէն կը հասնէր որոշեալ տեղը, ուր Մարիամն պէտք է սպասելիս լինէր իրան:

Խաչօն հասաւ ցանկաստախին և շարունակելով անցաւ ցանկաստախից ներս. նա կանգ տուաւ որոշած տեղը, այսինքն ընկուզենու տակ, մի քանի վարկեան մնաց տեղն ու տեղը քար կտրած՝ նա ականջ էր դնում դէպի գիւղը տանող ճանապարհ և ոչինչ չէր լսում, միայն գիւղի շների հաջողներն էր լսում: Նա մնաց երկմտութեան մէջ. ինչ անեմ, ասում էր նա, այսուհետեւ չի գալու. արդէն գիշերուայ շատ մասը անցել է, լաւ կը լինի, որ ես գընամ Մարիամիս մօտ: Խաչօն մի քանի անգամ ինքն իրան խորհուրդ էր տալիս, որ ուղղակի գնայ անձամբ աղջկայ մօտ՝ բայց գնալու հնար չըկար, նա միայն հեռուից էր նրանց տունը տեսել, մինչև անգամ գնալու ճանապարհն էլ չէր իմանում. քնչ անէր խեղճ երիտասարդը, մնացել էր շարւած: Յանկարծ մթութեան մէջ նրա աչքովը մի ուրուականի պէս բան ընկաւ, նա տեսաւ, որ մի բան հեռուից գալիս է դէպի իրան. եկողը մարդի էր նրման. Խաչօն քաշուեցաւ դէպի ընկուզէնու մութ շուաքը: Եկողը ուղղակի դէմ առ դէմ ծառի վրայ էր գալիս. նա կանգնեց ծառի մօտ, մէկ դէս ու դէն նայեց, ոչինչ չը տեսաւ: Դեռ ևս Խաչօն նրան

չէր ճանաչում, նա լուռ նայում էր եկողին: Եկողը փոքր աջ ու ձախ նայելուց, սկսեց ինքն իրան խօսել.— Ա՛խ, Աստուած իմ, Աստուած, այս ի՞նչ փորձանք է, որ իմ գլուխս է գալիս... Ելի չի եկել... Ա՛խ, Խաչօ, որտեղ ես...— Օրիորդը գեռ խօսքը չը վերջացրած՝ յանկարծ Խաչօն ձայն տուեց...

— Մարիամ ջան... ահա ես...

Խաչօն մօտեցաւ դէպի հաւատարիմ ընկերուհին, երկար գրկախառնութիւն և սիրոյ համբոյրներ էր, որ խառնւում էին միմեանց...

— Խաչօ ջան, այստեղ էլ երկար սպասելու ժամանակ չէ...

— Այո՛, հարկաւոր է գիւղից խոյս տալ, ասաց Խաչօն:

Խաչօն և Մարիամը թե թեի տուած, քաղցր զրոյց անելով ձ. գիւղից դէպի Գ. գիւղը տանող ճանապարհը ընկած գնում էին:

— Խաչօ ջան, մէկ ասիր, մենք դէպի որ կողմը պէտք է գնանք և ո՞վ պէտք է մեզ կերակրէ, մութ և խաւար լեռների ու անտառների խորքերում:

— Ո՛հ, սիրելիս, մի՛թէ այդ մասին էլ ես մըտածում: Ահա այս փոքր ծորակը անցնելուց՝ լեռան միւս երեսից մենք մեծ ճանապարհից կը բաժանուենք դէպի արևմուտ. կէս ժամ գնալուց՝ անտառի մութ անկիւնում ժայռերի մէջ կը առնենք մի փոքր քարափ, որի մէջ իմ հաւատարիմ ընկերներս ինձ են սպասում: Ամեն բան այնտեղ պատրաստ է:

Մենք անտառում շատ ապահով կրկնենք:

Այնտեղ քարափի մէջ սպասում էին երեք քաջ երիտասարդներ, Գ. գիւղացի Խաչօյի անկեղծ և հաւատարիմ ընկերները. Հայրապետը, Օհանջանը և Մարտիրոսը: Նրանք անհամբեր սպասում էին Խաչօյի վերադարձին, բայց Խաչօն շատ էր ուշացել և ընկերներին գցել էր մտատանջութեան մէջ:

Ա՛խ, ինչո՞ւ համար հետը չըզնացինք, ասում էր Օհանջանը:

— Նա ինքն խորհուրդ չէր տալիս հետը գնալու, ուրեմն մենք ինչ մեղաւոր ենք, պատասխանում էր Մարտիրոսը:

— Մթթէ չէք յիշում, որ ասում էր՝ բան է, եթէ ես ուշանալու լինիմ, դուք դէպի այն կողմը անցէք, կարելի է մի դժբաղդութեան եմ ենթարկւում... խօսում էր Հայրապետը:

— Ուրեմն գնանք...

— Ո՛չ, փոքր ինչ սպասենք...

Այսպէս խօսելով երեք քաջեր քարափից դուրս անհամբեր սպասում էին Խաչօյի վերադարձին:

Իսկ Խաչօն և Մարիամը Անտառների և ահագին ժայռերի միջով, քաղցր զրոյց անելով, դէպի քարափն էին գնում:

— Մէկ ասա՛, Մարիամ, թէ դու՛ ի՞նչպէս կաքողացար մօրդ խաբել և գիշերուայ կէսին հագնուել և տանից հեռանալ:

— Ապա թէ ի՞նչպէս խաբեցի մօրս, պատասխանեց Մարիամը, — վաղօրօք ես իմ պատրաստութիւն-

ներս էի տեսել. ամբողջ օրը հին հադուստի մէջ մնալով, նոր հագուստս կապեցի բողջի մէջ և տեղաւորեցի պատուհանից ոչ հեռու: Երբ ցորեկով էլ տանը ոչ ոք չըկար, ես պատուհանի փակերը քաշեցի, որը մեծ աղմուկով էր բացւում, այդ բանը ոչ ոք չընկատեց: Երբ երեկոյ էր, բոլորն էլ պարկեցին քնելու, ես էլ մօրս հետ սովորաբար մի անկողին մտանք: Արդէն գիշերուայ մի մասը անցել էր, որ բոլորն էլ խոր քնի մէջ ընկան: Եւ ես օգտուելով այդ հանգամանքից, կամայ տեղիցս շարժուեցայ, մի քանի անգամ դիմելով մթութեան մէջ դէս ու դէն և ինքս ինձի խօսելով, իբր թէ ծարաւ եմ և ջուր եմ փնտրում: Տեսնելով, որ ոչ ոք չէ արթնանում և ես կարող եմ նպատակիս հասնել, վերառայ շորերիս կապոյը, բացի պատուհանը՝ դուրս թռչելով պատուհանից՝ կրկին փակեցի դռները, փոքր դէս ու դէն ականջ դնելուց յետոյ՝ հագայ շորերս և արագութեամբ սլացայ դէպի մեծ ընկուզենու տակ, չընայած, որ հորթ անձրեւը շարունակ թափում էր: Այնտեղ քեզ շատ որոնելուց կրկին յուսահատ վերադարձայ դէպի տուն. տան գաւթում փոքր սպասելուց՝ անձրեւն էլ դադարեց և ահա երկրորդ անգամն էր, որ գալով քեզ ճարեցի...

Այդ քաղցր խօսակցութեան ըզլէին նրանց առաջ յանկարծ երևեցաւ քարափը և նրա պարսպի նման ժայռերը:

— Ինչո՞ւ այդքան ուշացաք, ի՞նչ եղաւ ձեզ, հարցնում էին ընկերները:

— Ոչինչ, մեր ուշանալու պատճառն անձրեւն էր միայն:

Նրանք քարափի մէջ փոքր ինչ գրոյց անելուց շուտով վերադարձան գիւղը, ագնիւ խօսք տալով, շր վաղը երեկոյեան երեքով էլ տեսութիւն կը դան:

Արդէն արշալոյսը բացւում էր. նրանք պէտք է շուտ գիւղ հասնէին. որպէս զի ոչ ոք չիմանար նրանց գիշերւայ բացակայութիւնը:

— Զրմոռանաք, վաղը շուտով մէկդ մեզ լուր բերել, հետեւներից կանչում էր Խաչօն: Նրանք խոստացան ամեն ինչ անել և անցան ժայռերի ու անտառների միջով դէպի գիւղը:

Զ.

Լուսօտ էր, արշալոյսը նոր էր բացւում. արեգակն իւր սուր դէմքը կարմրացրած, հօրիզոնից նայում էր դէպի արարած աշխարհքին և իւր լուսասփիւռ շողերը տարածել էր իւր շուրջը: Թռչունները իւրեանց դալլալիկ մեղեդին էին երգում, հովիւները նոր էին սկսել իւրեանց խաշները քշել դէպի արօտը... Նոր էին գիւղացիները քնից արթնացել և մեծ աղմուկով ամեն մէկը իւր գործին էր գնում, մէկը իւր սիրելի լծկան եղան հետ ագարակ էր

գնում, միւսը սալ լծած դէպի այգին էր դիմում: Նորապսակ հարսներն ու չափահաս օրիորդները կուժերը վեր առած ջրի էին գնում: Գ. գիւղի ժամկոչ Սիմէօն ապերը գդակը թափ տալով դէպի եկեղեցին էր դիմում: Խեղճ ժամկոչ Սիմէօն ապերը դեռ նոր էր հասել զանգակատան դուռը, երբ լանկարձ լսելի եղաւ աղմկալի ձայներ, մի խառնաշփոթ աղաղակ և իրարանցում: Գ. գիւղի դիմաց ձ. գիւղի ճանապարհին երևեցաւ մեծ բազմութեամբ խուռն ժողովուրդ, թէ մարդկանց և թէ կանանց խումբերը զանազան հայհոյանքներ և անէծքներ թափելով՝ դիմում էին դէպի գիւղը: Գիւղի ժողովուրդը մի ակնթարթի մէջ դուրս թափւեց ընդ առաջ մեծ զարմանքով, աղմուկ հանողներից հարցնելով — թէ ի՞նչ է պատահել և թէ ի՞նչ է պատճառը այդ հայհոյանքի... բայց մի որոշ պատասխան չէին ստանում. բացի հայհոյանքներից, որոնք կարկուտի պէս թափւում էին կանանց բերաններից... Բրուտանց տղերքն կոտորտանց տուներ քանդւի... Բրուտանց տղերքն կոտորւին և այլ... Վերջապէս պարզուեցաւ ամեն ինչ. ամեն ոք հասկացաւ թէ գործն ինչու՞ն է. բոլոր գիւղումն տարածուեցաւ թէ Խաչօն փախցրել է Մագիւղումն տարածուեց ժողովրդի ընդմիջ... այս լուրը շուտով տարածուեց ժողովրդի մէջ և սկսեց գիւղը թնդալ: ձ. գիւղացիները լցուեցան հաշտարար դատաւորի դուռը. նրանց բարձր աշմուկից հաշտարար դատաւորը պարկած տեղից շուտով կից հաշտարար դատաւորը պարկած տեղից շուտով վերկացաւ և սկսեց հարց ու փորձանել: Տանուտէրից իմացաւ ամեն ինչ. նա հասկացրաւ Տանուտէ-

ըին թէ նախ հարկաւոր է շուտով մարդ ուղարկել պրիստաւի յետեւից: Եկաւ պրիստաւը, հրամայեց Տանուտէրին որ տունը մի մարդ հաւաքէ և ուղարկէ անտառներն ու լեռները որոնելու փախածներին, մինչև որ Խաչօյին կը ճարեն: Գ. գիւղացիները ընդիմանալով պրիստաւի հրամանին, գիւղից էլ ոտը դուրս չըդրին: Երկու գիւղացիների մէջ էլ տեղի ունեցան վէճեր, հայհոյանքներ և սպառնալիքներ: Այսպէսով ամբողջ երեք շաբաթ Գ. գիւղը թնդում էր. ոչ կարողացան Խաչօին ճարել և ոչ էլ կարողացան մի բան գլուխ բերել: Գիւղի պատուաւոր մարդկանցից մի քանիսին և Խաչօյի հայր Ալէքսանին պրիստաւը շատ ծեծեց, հայհոյանքներ տաւ, երկար ժամանակ բանտարկել տուաւ, ասելով մինչև աղջիկը փախցնող տղային ինչ չը հասցնէք, ես ձեզ չեմ արձակելու և մինչև վերջ այդպէս տանջելու եմ: Այդ հանգամանքներից էլ օգտուած ձ. գիւղացի Յարութիւնը, «Մարիամի նախկին փեսացուն», մեծ գեր էր կատարում. նա նոյն թուականում գաւառի բժշկի մօտ խոհարար էր. նա իւր աղից մի մատնաչափ տոմսակ էր բերել և տուել պրիստաւին: Բժիշկը տոմսակի մէջ խնդրում էր, որ պրիստաւը այդ դէպքի մէջ Յարութիւնին օգնէ: Նա հպարտութեամբ մտնում էր պրիստաւի սենեակը, ամեն անգամ աղբերակով խնդրում էր որ մի կերպ դտնել տայ Խաչօյին և իւր սիրած Մարիամին: Յարութիւնը Խաչօյից աւելի էր կաշկանդուած Մարիամի սիրով... Նա, Մարիամին

փախցնելուց յետոյ, ամբողջ երեք ամիս անկողին մտաւ, նա շատ էր մտածում Մարիամի մասին. օրիորդի պատկերը նրա պառկած ժամանակը միշտ աչքին էր երևում, թէ քուն թէ արթուն, Յարութիւնը միշտ Մարիամի հետ էր խօսում... Մեզ ծանօթ Անթառամը գիւղի տակովը գալիս էր, գլխովը դուրս գալիս, նրա բերանից շատ վատ-վատ հայհոյանքներ և սպառնալիքներ էին թափւում...

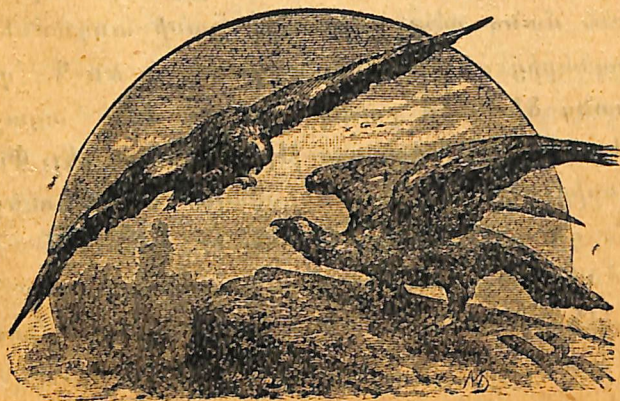
Խաչօն և Մարիամը անտառում երիտասարդ ընկերների շնորհիւ շատ ապահով էին ապրում. նրանք մէկ օր մի տեղում չէին լինում. էս օր անտառում, վաղը լեռներում, միւս օրը ալգիներում և այլն:...

Քանի անգամ անտառից Խաչօն և իւր ընկերները դիմել էին վանքերի միաբանութեան, որ այնտեղ ամուսնութեան կարգը կատարեն. բայց ոչ մի տեղ չէր յաջողուել: ձարահատեալ դիմեցին գիւղերի քահանայներին և ամեն տեղից էլ մերժում ստացան. մանտաւանդ անտառից քանի անգամ երիտասարդներից զիշեր ժամանակը եկած են Գ. գիւղի, իրանց ծխատէր քահանայների մօտ աղաչել, աղերսել, նոյնպէս բացասութիւն են ստացել: Փախցրած օրից մէկ ամսից յետոյ ձայն տարածուեցաւ թէ Մ. գիւղացի տէր Հայրապետի ձեռքով 150 մանէթով Խաչօն և Մարիամը հասան իրանց նըպատակին, չնայած, որ զրանց մէջ մօտիկ չհասութիւն կար:

Այս վէպիկի վերջն այս է:

Ասում են, որ մէկ անգամ՝ գիշերուայ կիսին՝ անտառի մէջ մի առուակի վերայ, երբ Մարիամը գլուխը դնում է մի մամռապատ քարի վերայ և ընկնում քաղցր քնի մէջ, Խաչօն թողնում է Մարիամին այդտեղ քնած և ինքն գնում է մօտիկ գիւղից հաց բերելու. օրիորդը յանկարծ աչքերը բանում է տեսնում, որ Խաչօն մօտը չէ. այդտեղ սաստիկ վախենում է: Երբ Խաչօն վերադառնում է, տեսնում է որ օրիորդի ամբողջ մարմինը դողում է. և այդ վախը մտնում է Մարիամի սիրտը. խեղճ Մարիամը մի քանի ամիս Բրուտանց տանը մնալով, օրէ ցօր մտշւում է և կարճ ժամանակից յետոյ մեռնում:...

Վ Ե Ր Ջ.

6118
6119
6120 6121
24571
24572

2018

